

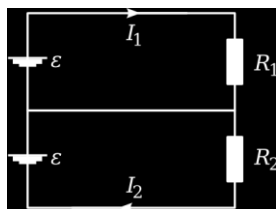
ДРУШТВО ФИЗИЧАРА СРБИЈЕ
МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И СПОРТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ОДСЕК ЗА ФИЗИКУ ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ НИШ
ДЕПАРТАМАН ЗА ФИЗИКУ ПМФ НОВИ САД

Задаци за републичко такмичење ученика основних школа, шк. 2006/2007. год.

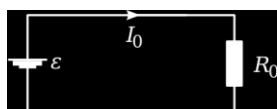
VIII разред

- Један од начина да се пренесе електрична енергија је приказан на слици 1а. На слици 1б је дат класичан начин преноса. Предност првог система је у смањењу масе бакра неопходног за израду проводника који спајају извор са потрошачем. Одредити:

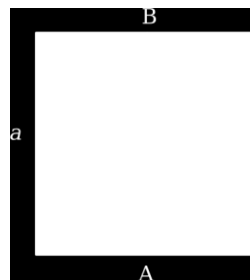
  - релативно смањење масе проводника у еквивалентном систему (слика 1а) при следећим условима: потрошачи су симетрични тј. $R_1 = R_2$, укупна предата снага од стране извора код еквивалентног система једнака је предатој снази извора код класичног система, корисне снаге и губици у мрежи су једнаки у оба система, сви проводници једног система су једнаких пресека и дужина. Потрошачи су и у првом, и у другом систему подједнако удаљени од извора.
  - одредити однос снага губитака у мрежама, ако еквивалентни систем није симетричан тј. $R_1 \neq R_2$. Проводници су одабрани испуњавајући услове под а), укупна снага извора код еквивалентног система једнака је снази извора код класичног система. Однос снага губитака представити преко односа јачина струја $\alpha = I_1 / I_2$. (25 поена)
- Квадратни проводни рам странице a са пречагом AB (слика 2) се налази у променљивом магнетном пољу које је нормално на раван рама. И пречага и проводници рама су начињени од истог материјала чија је отпорност по јединици дужине α . Наћи односе ослобођених топлота у случају када се пречага налази на средини странице и $\frac{1}{3}$ странице a . Контактне отпорности занемарити. (20 поена)
- Колика је јачина поља E у ваздушном зазору између плоча равног кондензатора, ако је разлика потенцијала између плоча $V = 200 \text{ V}$? Растојање између плоча је $d = 0.2 \text{ cm}$ а зазор је настао убацивањем у кондензатор стаклене плочице $\epsilon_r = 7$ дебљине $h = 0.1 \text{ cm}$ уз једну од плоча кондензатора. (10 поена)
- Камен се баца из подножја залеђене узбрдице нагиба $\alpha = 30^\circ$ тако да клизи уз њу. У току времена $t_1 = 2 \text{ s}$ он прелази растојање $S = 16 \text{ m}$, после чега почиње да клизи низбрдо. Колико времена t_2 траје клизање камена до подножја? Колики је коефицијент трења између камена и леда? (15 поена)

Слика 1а)

Слика 1б)

Слика 2)

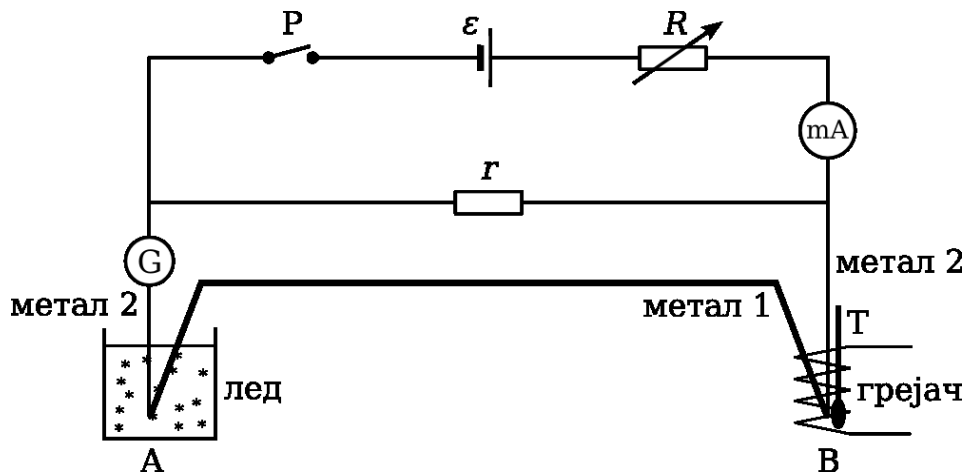
ДРУШТВО ФИЗИЧАРА СРБИЈЕ
МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И СПОРТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ОДСЕК ЗА ФИЗИКУ ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ НИШ
ДЕПАРТАМАН ЗА ФИЗИКУ ПМФ НОВИ САД
Задаци за републичко такмичење ученика основних школа, шк. 2006/2007. год.

VIII разред

5) Ако су у тачкама А и В спојена два различита метална проводника и ако су те тачке на различитим температурама тада у таквом колу настаје електромоторна сила тзв. термоелектромоторна сила (ТЕМС). Овакав спој два различита метала назива се термоелемент а струја која тече кроз њега – термоструја. ТЕМС зависи од врсте метала који чине термоелемент а сразмерна је температурној разлици Δt између тачака А и В при чему је коефицијент сразмере α карактеристика датог пара метала. Дакле:

$$\varepsilon_{term} = \alpha \cdot \Delta t$$

Најчешћа примена термопарова јесте мерење температуре. Да би се то извело мора се познавати коефицијент α употребљеног термопара. Одређивање се најчешће врши тзв. методом компензације. Компензација настале ТЕМС и термострује се врши помоћу струје из неког спољашњег извора. Шема која се користи је дата на слици:

Један крај термопара се налази у мешавини воде и леда а други се загрева помоћу грејача. Температура тог краја се може мењати и она се очитава помоћу термометра Т. Јачина компензационе струје се очитава помоћу милиамперметра а мења се помоћу променљивог отпорника. Галванометром се региструје присуство термострује. Отпорник r има вредност од 2Ω , док је вредност електромоторне силе спољашњег извора $\varepsilon = 1.6\text{ V}$. Отпорност проводника који чине термопар као и спољашњег извора су занемарљиве.

Резултати мерења су представљени табеларно:

t [$^{\circ}\text{C}$]	33.2	39.4	49.6	58.6	69.5	80.5	89.7	100	109	120
R [Ω]	2980	2450	2000	1660	1320	1160	960	800	720	650

Задаци:

- Анализирајући шему мерног уређаја објаснити принцип методе компензације
- Нацртати погодан график зависности ТЕМС од температуре и помоћу графика одредити вредност коефицијента α
- Помоћу графика проценити одступање температуре коју показује термометар од стварне температуре. Да ли то одступање утиче на вредност коефицијента α ? (30 поена)

Задатке припремили: мр Маја Стојановић и др Срђан Ракић
 Рецензенти: др Срђан Ракић и мр Маја Стојановић
 Председник комисије: др Надежда Новаковић

Свим такмичарима желимо успешан рад!

Решења задатака за VIII разред

1. а) Услов једнаке снаге извора даје $\varepsilon \cdot I_0 = 2 \cdot \varepsilon \cdot I$, тј. $I_0 = 2 \cdot I$ где је $I = I_1 = I_2$. Услов једнакости корисних снага даје: $I_0^2 R_0 = 2 \cdot I^2 R$, где је $R = R_1 = R_2$. Одавде следи да је $R = 2 \cdot R_0$. Из једнакости снага губитака добијамо: $2 \cdot I^2 \cdot r = 2 \cdot I_0^2 \cdot r_0$, јер кроз средњи проводник у симетричном случају не протиче струја! Одавде је $r = 4 \cdot r_0$, где је r - отпор једног проводника у еквивалентном систему. Пошто је потрошач подједнако удаљен од извора то су дужине жица једнаке па однос отпора проводника даје однос попречних пресека $r = 4 \cdot r_0 \Rightarrow \frac{1}{S} = \frac{4}{S_0} \Rightarrow S = \frac{S_0}{4}$. Маса проводника је сразмерна попречном пресеку те је $M \approx 3 \cdot S$, а

$M_0 \approx 2 \cdot 4 \cdot S$. Однос маса је $\frac{M}{M_0} = \frac{3}{8}$. б) Користећи услове $\varepsilon \cdot I_0 = \varepsilon \cdot (I_1 + I_2)$ и $r = 4 \cdot r_0$ може се написати:

$$\frac{2I_0^2 r_0}{I_1^2 \cdot r + I_2^2 \cdot r + (I_1 - I_2)^2 \cdot r} = \frac{(\alpha + 1)^2}{4 \cdot (1 + \alpha^2 - \alpha)}$$

2. Када се пречага налази на средини странице имамо да су индуковане електромоторне силе у контурама једнаке и износе: $\varepsilon_{1,2} = \frac{\Delta B}{\Delta t} \cdot \frac{a^2}{2} = A \cdot \frac{a^2}{2}$. Из Кирхофових правила за контуре 1 и 2 имамо:

$\varepsilon_1 = 2 \cdot \alpha \cdot I_1 \cdot a + \alpha \cdot I_3 \cdot a$ и $\varepsilon_1 = 2 \cdot \alpha \cdot I_2 \cdot a - \alpha \cdot I_3 \cdot a$. Сабирањем једначина и сређивањем добијамо за струје $I_1 = I_2 = \frac{A \cdot a}{4 \cdot \alpha}$, а струја $I_3 = 0$. Количина топлоте која се ослобађа износи

$Q'_U = Q_1 + Q_2 = 2 \cdot I_1^2 \cdot \alpha \cdot a + 2 \cdot I_2^2 \cdot \alpha \cdot a = \frac{A^2 \cdot a^3}{4 \cdot \alpha} = 0.25 \frac{A^2 \cdot a^3}{\alpha}$. Када је пречага на првој трећини странице

онда су индуковане електромоторне силе $\varepsilon_1 = \frac{\Delta B}{\Delta t} \cdot \frac{a^2}{3} = A \cdot \frac{a^2}{3}$ и $\varepsilon_2 = \frac{\Delta B}{\Delta t} \cdot \frac{2 \cdot a^2}{3} = A \cdot \frac{2 \cdot a^2}{3}$. Из

Кирхофових правила за контуре 1 и 2 слично као и у првом случају су $\varepsilon_1 = \frac{5}{3} \cdot \alpha \cdot I_1 \cdot a + \alpha \cdot I_3 \cdot a$ и

$\varepsilon_2 = \frac{7}{3} \cdot \alpha \cdot I_2 \cdot a - \alpha \cdot I_3 \cdot a$ док је $I_3 = I_2 - I_1$. Елиминацијом струје I_3 и решавањем система добијамо да је

$I_1 = \frac{16}{71} \frac{A \cdot a}{\alpha}$, $I_2 = \frac{19}{71} \frac{A \cdot a}{\alpha}$ и $I_3 = \frac{3}{71} \frac{A \cdot a}{\alpha}$. Количина топлоте која се ослобађа износи

$Q''_U = Q_1 + Q_2 + Q_3 = \frac{5}{3} \cdot I_1^2 \cdot \alpha \cdot a + \frac{7}{3} \cdot I_2^2 \cdot \alpha \cdot a + I_3^2 \cdot \alpha \cdot a = \frac{A^2 \cdot a^3}{4 \cdot \alpha} = 0.25352 \frac{A^2 \cdot a^3}{\alpha}$. Однос ослобођених

количина топлота у другом и првом случају је $\frac{Q''_U}{Q'_U} = \frac{0.25352}{0.25} = 1.014$. Дакле, имамо повећање за око 1.4%.

3. Из релације да је разлика потенцијала једнака $V = E_0 \cdot (d - h) + E \cdot h \Rightarrow E_0 \cdot (d - h) + \frac{E_0}{\varepsilon_r} \cdot h$ следи да је

$E_0 = \frac{\varepsilon_r \cdot V}{\varepsilon_r \cdot (d - h) + h}$. Заменом бројних вредности добија се $E_0 = 175 \text{ kV/m}$.

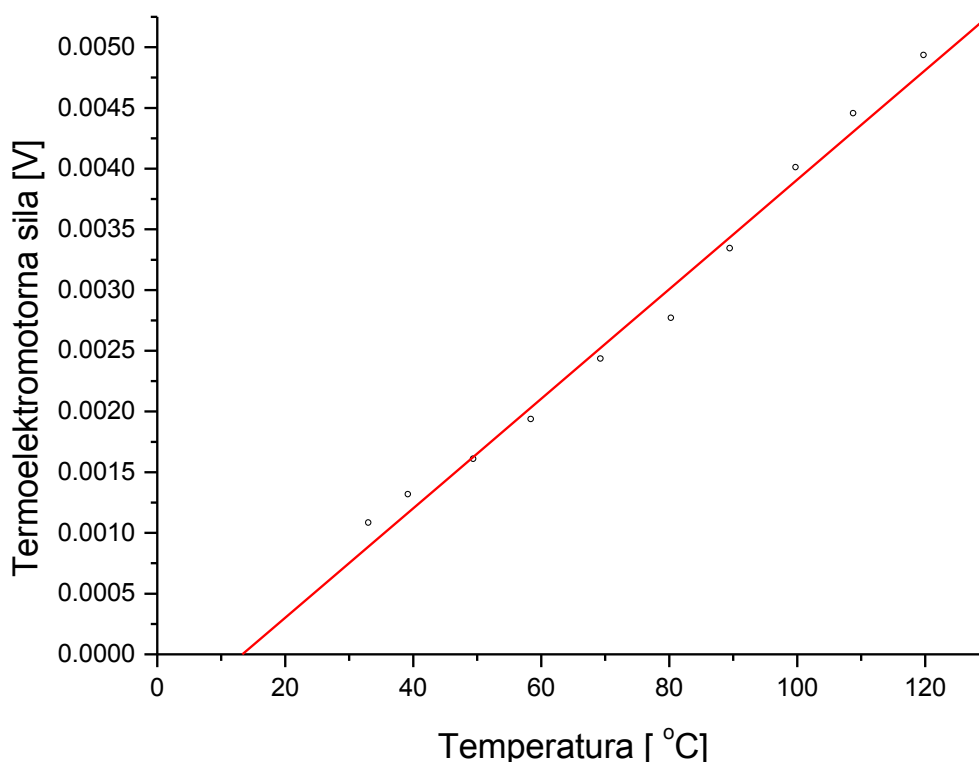
4. Једначине кретања гласе: $a_1 = \frac{g}{2} \cdot (1 + \mu \cdot \sqrt{3})$ за кретање узбрдо и $a_2 = \frac{g}{2} \cdot (1 - \mu \cdot \sqrt{3})$ за кретање низбрдо.

Пређени путеви су $S = v_0 \cdot t_1 - a_1 \cdot \frac{t_1^2}{2}$ и $S = a_2 \cdot \frac{t_2^2}{2}$ а $v_0 - a_1 \cdot t_1 = 0$. Из ових једначина добијамо да је

$$\mu = \frac{2 \cdot S - g \cdot t_1^2 \cdot \frac{1}{2}}{g \cdot t_1^2 \cdot \frac{\sqrt{3}}{2}} = 0.37 \text{ и } t_2 = t_1 \cdot \sqrt{\frac{2 \cdot S}{g \cdot t_1^2 - 2}} = 4.2 \text{ s.}$$

5. Извором електромоторне силе компензујемо насталу термоелектромоторну силу (ТЕМС) тако што помоћу променљивог отпорника успостављамо вредност напона на отпорнику $r = 2 \text{ } \Omega$ исту као што је вредност ТЕМС, само су супротних знакова. То се региструје тиме што галванометар не показује струју. Вредност ТЕМС се добија као $\varepsilon_{term} = \frac{U}{R}$.

t [°C]	33.2	39.4	49.6	58.6	69.5	80.5	89.7	100	109	120
R [Ω]	2980	2450	2000	1660	1320	1160	960	800	720	650
ε_{term} [mV]	1.07	1.31	1.60	1.93	2.42	2.76	3.33	4.00	4.44	4.92

Из нагиба праве добијамо да је вредност коефицијента $\alpha = 4,5 \times 10^{-5} \frac{\text{V}}{^\circ\text{C}}$.

Из пресека праве са X -осом добијамо вредност температуре од око 12°C . То уједно представља одступање термометра, пошто би у идеалном случају за вредност термоелектромоторне силе од 0 V разлика температура требала бити 0°C . Одступање не утиче на добијену вредност α пошто су све тачке на графику померене за ту исту вредност.